

ZABUDNUTÝ MUKAČEVSKÝ BISKUP ŠTEFAN PANKOVIČ¹

Patrik DERFIŇÁK

Abstract: *Štefan Pankovič a forgotten Bishop of Mukachevo.* This article is dedicated to the personality of one of the Mukachevo's Greek Catholic bishops. In the past, as well as in contemporary historiography, he is perceived as a controversial figure who in the spirit of Hungarian government ideology, tried to spread the Hungarian language and the overall Hungarianization among believers in his own eparchy. He took several steps, whether it was the introduction of a new script, the promotion of education in the Hungarian language or the creation of an independent vicariate of Hajdudorog, to speed up this process. Despite the fact that he died relatively young, in the history of today's Subcarpathian Ruthenia and the Ruthenians, he is still perceived in a negative way.

Keywords: Štefan Pankovič. Ruthenians. Subcarpathian Ruthenia

Obdobie 19. storočia je charakteristické tým, že v priestore strednej Európy prebiehalo množstvom významných spoločenských, politických, kultúrnych i hospodárskych zmien. Odstraňovanie mnohých ešte stredovekých prežitkov, ktoré bránili rýchlejšiemu rozvoju tohto regiónu nebolo jednoduché a prebiehalo prakticky od konca 18. až do začiatku 20. storočia.² Dochádzalo tiež k procesom, ktorých výsledkom sa stalo, prípadne malo stať formovanie jednotlivých národov a národností. V tomto smere sa objavilo prakticky vo všetkých oblastiach množstvo osobností, ktoré sa nesporne významne zaslúžili o rozvoj národných, kultúrnych či hospodárskych aktivít. Vďaka tomu sa ich životné osudy a práca aspoň do istej miery stali aj predmetom záujmu bádateľov či verejnosti. Na druhej strane však existoval celý rad vo svojej dobe významných osobností, ktoré sa usilovali sledovať ciele a aktivity v tom čase plne pochopiteľné a logické, no z hľadiska ďalšieho historického vývoja neúspešné. Nachádzame tu politikov, právnikov, ekonómov, vedcov i kňazov, pochádzajúcich z rôznych spoločenských vrstiev a používajúcich v rámci samotnej habsburskej monarchie rôzne jazyky. Týmto ľuďom je vo väčšine prípadov venovaná iba minimálna, alebo dokonca žiadna pozornosť, napriek tomu, že v sledovanom období tvorili významnú a neoddeliteľnú súčasť v dejín tohto priestoru.

Osobitne komplikovaný bol vývoj v tomto smere v národnostne i konfesionalne mimoriadne pestrom prostredí severovýchodného Uhorska. Objavuje sa tu množ-

-
- 1 Príspevok vznikol ako súčasť výstupov z grantového projektu VEGA č. 1/0651/19 *Prameňe k cirkevným a duchovným dejinám východného Slovenska.*
 - 2 I preto sa v poslednom období stále častejšie objavuje označenie „dlhé“ 19. storočie, ktoré zahŕňa roky 1780 – 1914, teda obdobie, keď Uhorsko i celá habsburská monarchia zaberala veľkú časť priestoru strednej Európy prechádzali postupným vývojom a modernizáciou, od reforiem cisára Jozefa II. až k zmenám, ktoré mali ešte na začiatku 20. storočia, v predvečer prvej svetovej vojny, zachovať jej postavenie.

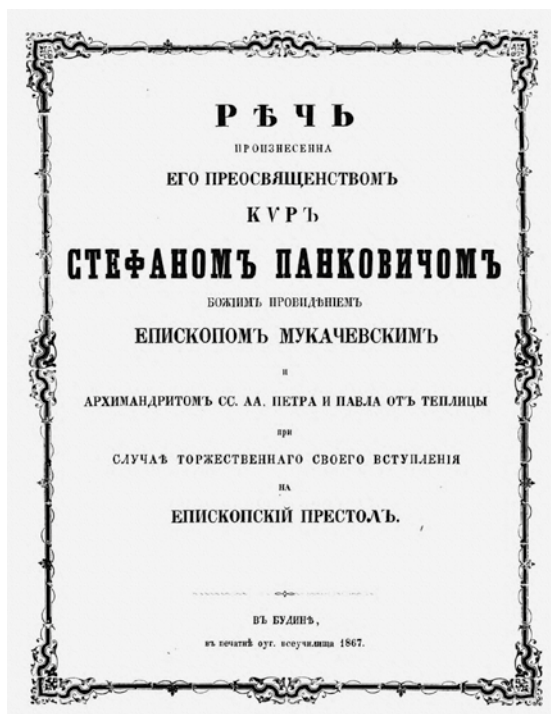
stvo pozoruhodných mužov pôsobiacich v štátnej i verejnej správe, vede či hospodárskom živote. Aj medzi poprednými predstaviteľmi mukačevského gréckokatolíckeho biskupstva sa od jeho vzniku v sedemdesiatych rokoch 18. storočia objavilo viacero veľmi zaujímavých osobností. Jednou z tých, ktorej sa doteraz z rôznych dôvodov venovalo iba málo pozornosti, bol Štefan Pankovič, ktorého 200. výročie narodenia si v tomto roku pripomíname.³ Ako mukačevský biskup pôsobil v rokoch 1866 – 1874. Narodil sa 29. októbra 1820 vo Veľatoch (dnes okres Trebišov) v rodine miestneho gréckokatolíckeho farára Petra Pankoviča. Napriek celkovo skromným majetkovým pomerom, v ktorých vyrastal, sa mu ako synovi duchovného podarilo vyštudovať užhorodský seminár. Bol to v tom čase pomerne tradičný postup a očakávalo sa, že neskôr bude pokračovať ako kňaz na niektorej z farností patriacich do mukačevskej eparchie. Po skončení seminára si však on sám z nie celkom jasných dôvodov zvolil predbežne iný postup. Nebol hneď vysvätený za kňaza, ale začal pracovať ako učiteľ a vychovávateľ. Dlhšie obdobie takto pôsobil najmä v grófskej rodine Nákó. Popri tom sa však ďalej vzdelával, pričom záber jeho záujmov bol pomerne široký. Vďaka tomu mohol neskôr pôsobiť ako pedagóg na rôznych stredných a vyšších školách. V roku 1850 tak napríklad učil aj na právnickej akadémii v Košiciach. Keďže nezískal stále miesto, neisté materiálne postavenie sa rozhodol nakoniec vyriešiť tým spôsobom, že si predsa len zvolil cirkevnú dráhu. V roku 1851 ho tak mukačevský biskup Vasil Popovič⁴ vysvätil za kňaza. Následne ho dočasne prideliť ako výpomoc na rodnú faru vo Veľatoch, keďže jeho otec bol v tom čase vážne chorý.

Počas svojho krátkeho pôsobenia v rodnej obci sa neúspešne uchádzal o viaceré úrady, kde by mohol zúročiť svoje znalosti. Okrem iného sa pokúšal získať miesto



Biskup Štefan Pankovič

-
- 3 V texte volíme slovenskú podobu jeho mena. On sám sa postupne v závislosti od prostredia a používaného jazyka objavuje pod rôznymi formami prepisu, okrem iných ako Pankovitsch István, Pankovizs István, Pankovits István, Pamkowics István, Pankovych Stefan atď.
 - 4 Vasil Popovič (1796 – 1864), gréckokatolícky kňaz, od roku 1837 mukačevský biskup. Počas revolučných rokov 1848 – 1849 sa pre Rusínov usiloval získať aspoň základné možnosti pre rozvoj národného života. V roku 1850 zaviedol rusínčinu ako jazyk, ktorým sa vyučovalo na biskupskom gymnáziu a v užhorodskom seminári. V rámci diecézy intenzívne podporoval budovanie škôl, sirotincov, kostolov a fár. Podporoval nadaných rusínskych študentov, ktorí odchádzali na štúdiá.



Titulný list vydaney reči biskupa Štefana Pankoviča.

spoločenským aktivitám stal členom hornej snemovne uhorského parlamentu. Významnejšie sa v politike angažoval najmä po smrti manželky. Uspel aj v riadnych voľbách, keď sa mu podarilo získať mandát poslanca dolnej komory parlamentu. Takýmto spôsobom sa usiloval pomôcť rozvoju „svojich“ oblastí na regionálnej úrovni. Za rovnako dôležité však považoval možnosť presadzovať takýmto spôsobom prijatie niektorých z jeho pohľadu kľúčových zákonov.

Vďaka vlastným pomerne rozsiahlym pedagogickým skúsenostiam, ale tiež predovšetkým vďaka vplyvu grófa Kálmána Náko, ktorý tiež priamo zakladal a financoval viaceré školy, bol Štefanovi Pankovičovi udelený titul školského radcu. Takýmto spôsobom sa do istej miery nielen stabilizovalo materiálne postavenie tohto kňaza, ktorý pôsobil predovšetkým v školstve, ale i jeho spoločenský status. Vďaka vplyvným podporovateľom sa však postupne darilo zlepšovať aj jeho pozície v rámci gréckokatolíckej cirkvi. V roku 1865 sa tak napríklad stal aj titulárnym opátom körtvélešským. Keď v roku 1866 zomrel mukačevský biskup Vasil Popovič, z najvyšších uhorských politických kruhov vzišla iniciatíva, aby sa jeho nástupcom stal práve Štefan Pankovič. Sám hlavný dvorný kancelár gróf A. Majláth predložil panovníkovi žiadosť o jeho menovanie. Cisár František Jozef I. jej vyhovel a me-

eparchiálneho protokolistu alebo sekretára biskupa v Mukačeve. Keďže sa však nakoniec nenašla pre neho ani voľná farnosť, vrátil sa opäť ako vychovávateľ do rodiny Náko. Tu sa venoval vzdelávaniu dvoch detí, Malvíny a Sándora, resp. rozvoju ľudových škôl nachádzajúcich sa na ich rodovom panstve. S ich otcom grófom Kálmánom Náko pritom stačil precestovať západnú Európu, severnú Afriku a niektoré oblasti západnej Ázie. Služby, ktoré počas niekoľkoročného pôsobenia tejto rodine preukázal boli značné a verejne ich ocenili. Samotný gróf Kálmán Náko (1822 – 1902) bol pritom veľmi zaujímavou osobnosťou. Všestranne vzdelaný a bohatý statkár sa postupne vypracoval na vplyvného politika.⁵ Od roku 1850 mal titul cisárskeho a kráľovského komorníka. V roku 1861 sa vďaka svojmu pôvodu, ale i rozsiahlym

5 Nepochybne mu k tomu pomohlo dobré majetkové zázemie, ale i vplyvné príbuzenstvo, keďže jeho otec gróf Sándor Náko si vzal za manželku grófkou Teréziu Festeticovú. Príslušníci rodiny Náko prišli do Uhorska z priestoru Macedónska až v posledných desaťročiach 18. storočia, pričom zakúpili majetky v niekdajšej Torontálskej stolici.

novanie potvrdila 22. februára 1867 aj Svätá stolica. Biskupské svätenie mu udelil prešovský biskup Jozef Gaganec dňa 5. mája 1867 v Prešove. Do svojho sídla v Užhorode pricestoval nový biskup už o niekoľko dní, 17. mája 1867.⁶ (obr. č. 1)

Pozícia samotného Štefana Pankoviča však napriek podpore, ktorú mu prejavovali najvyššie vládne kruhy nebola vôbec jednoduchá. Nespokojnosť aj medzi predstaviteľmi samotnej mukačevskej eparchie vyvolávala v prvom rade skutočnosť, že biskupom sa stal kňaz, ktorý predtým nemal ani vlastnú farnosť. Navyše jeho jednoznačná orientácia na uhorskú vládu viedla k tomu, že sa dostal do sporov s viacerými národne orientovanými osobnosťami či organizáciami. Jeden z nich vyvolal postoj nového biskupa ku kultúrno-literárnemu Spolku sv. Vasilija Veľkého. Ten sa v tomto období stal jedným z mála reprezentantov rusínskej jazykovej a kultúrnej obce. Jej vedúcim predstaviteľom bol v tom čase právnik a spisovateľ Adolf Dobriansky, známy svojou rusofilskou orientáciou.⁷ Spory, ktoré sa medzi predstaviteľmi spolku a mukačevským biskupom objavovali vyplývali aj z toho, že jeho vedenie v roku 1868 predložilo v uhorskom sneme program, na základe ktorého sa mala ďalej rozvíjať uhorsko-ruská cirkev.⁸

Vzájomné nezhody a rôzne názory na ďalší vývin cirkevného, ale i kultúrneho a národnostného života v tejto časti monarchie viedli okrem iného k tomu, že Štefan Pankovič zakázal kňazom svojej diecézy odoberať periodiká vydávané touto organizáciou. V tomto smere sa tak napríklad pričínal o likvidáciu novín *Svet*. V decembri 1870 obvinil Štefan Pankovič v biskupskom obežníku redakciu tohto periodika z „nebezpečnej tendencie“.⁹ Následne kňazom, ktorí mu podliehali zakázal nielen odoberanie novín, ale dokonca akýkoľvek kontakt so *Svetom*. To viedlo k praktickej likvidácii tohto periodika. Uvoľnené miesto po týchto novinách sa však rýchlo zaplnilo, keď už v roku 1871 začal už pod kontrolou biskupa vychádzať *Nový svet*. Keďže však ani ten sa nestal podľa názoru zástupcov uhorskej správy dostatočne provládny, v nasledujúcom roku vznikol nový týždenník *Karpaty, spoločenské, cirkevné a literárne noviny*, ktoré začal s podporou biskupa vydávať katechéta užhorodského gymnázia M. Homičkov.

Zastavenie vydávania niektorých periodík viedlo k tomu, že ich redaktori a prispievatelia stratili možnosť pracovať a pôsobiť na čitateľov. Nové periodikum preto získalo ako spolupracovníkov viacerých rusínskych intelektuálov. Cirkevno-kultúrny týždenník *Karpaty*, ktorý sa v rokoch 1875 – 1881 stal oficiálnym orgánom Mu-

-
- 6 КІЧЕРА, Віктор – ФЕНИЧ, Володимир – ШТЕРР, Діана. *Габсбурзька церква. Мукачівська греко-католицька епархія в австрійськй добу (1771 – 1918)*. Ужгород : Видавництво В. Падяка, 2018, s. 96.
 - 7 Adolf Dobriansky (1817 – 1901), vedúca osobnosť karpato-ruského hnutia. Napriek tomu, že bol synom gréckokatolíckeho kňaza, stal sa jedným z významných ideológov návratu uniátov k pravoslávii. Bol autorom veľkého množstva prác z oblasti etnografie, histórie, náboženstva a politiky.
 - 8 Okrem samotného A. Dobrianskeho podporili tento návrh aj ďalší dvaja poslanci. Napriek tomu, že mal malú politickú podporu, vyvolal v nasledujúcich rokoch mnoho sporov a nezhôd.
 - 9 POPP, Ivan. *Malé dejiny Rusínov*. Bratislava : Združenie inteligencie Rusínov Slovenska, 2010, s. 55.

kačevskej eparchie v rámci Spolku sv. Vasilija Veľkého. S postupným zväzňovaním jeho promaďarskej línie však mnohí dopisovatelia prerušili spoluprácu s *Karpatami*. Na ich kritiku reagoval biskup Štefan Pankovič vyhlásením: „*Žijeme pod vládou Maďarov a musíme sa stať Maďarmi.*“¹⁰ Strata možnosti publikovať i pôsobiť v miestnej správe či školstve viedla k tomu, že niektorí z miestnych intelektuálov museli hľadať uplatnenie v iných častiach Uhorska. Niektorí dokonca radšej odišli do zahraničia.¹¹

Od roku 1871 biskup tiež presadzoval zmeny na vedúcich miestach v Spolku sv. Vasilija Veľkého, čo malo dodať tejto inštitúcii „nového ducha“, pod uhorskou kontrolou. V tom istom období zbavili A. Dobrianskeho tretíkrát získaného mandátu poslanca v uhorskom sneme pre „panslávsku činnosť“.¹² V roku 1873 sa uskutočnil VIII. zjazd Spoločnosti (Spolku) sv. Vasilija Veľkého. Aj keď na ňom dominovali podporovatelia biskupa Pankoviča, objavili sa aj niektoré „nežiaduce“ požiadavky, napríklad na vydávanie väčšieho množstva kníh v rusínskom jazyku. I preto došlo k utlmeniu činnosti spolku. Z pohľadu Rusínov sa pôsobenie biskupa Štefana Pankoviča javilo negatívne najmä v spojení s tzv. autonomizáciou katolíkov v Uhorsku, ktorú predovšetkým národne orientovaní obyvatelia severovýchodného Uhorska, na čele ktorých stálo niekoľko výrazných osobností vedených Adolfom Dobrianskym, na zasadnutiach v Pešti počas rokov 1868 – 1870 podrobili ostrej kritike, ako nástroj asimilácie nemaďarských národností v Uhorsku.

Keď sa táto skupina, spolu s pravoslávnyimi Rumunmi a Srbmi domáhala na kongrese katolíkov v Pešti roku 1870 zrovnoprávnenia s katolíckou cirkvou, vystúpil biskup Štefan Pankovič ostro proti ich snahám, kvôli čomu nakoniec nedošlo k dohode. Na rozdiel najmä od predstaviteľov rumunskej a srbskej pravoslávnej cirkvi v Uhorsku, ktorí sa usilovali o udržiavanie svojho z veľkej časti autonómneho postavenia, on sám ako gréckokatolícky biskup uznal na kongresovom zjazde zvrchovanosť rímskokatolíckej cirkvi v krajine. Štefan Pankovič bol prvým mukačevským biskupom, ktorý sa hoci s istým oneskorením, ale predsa len zúčastnil zasadnutia Vatikánskeho koncilu v Ríme, prebiehajúceho v rokoch 1869 – 1870. Na tomto zasadnutí bola okrem iného prijatá dogma o neomylnosti pápeža v otázkach viery a mravov.

Hneď po svojom potvrdení vo funkcii biskupa Vatikánom roku 1867 sa Štefan Pankovič zaradil k popredným predstaviteľom politiky maďarizácie Uhorska. Otvorene podporoval rozvíjanie uhorského vlastenectva i šírenie maďarského jazyka medzi Zakarpatskými Rusínmi a Ukrajincami. Svoj postoj i jednotlivé aktivity, ktoré v tejto súvislosti podnikal smeroval do viacerých oblastí. Okrem iného za podpory uhorskej vlády zasiahol biskup Štefan Pankovič aj do organizačného usporiadania gréckokatolíckych eparchií. Pre prevažne maďarsky hovoriacich gréckokatolíkov

10 V iných súvislostiach tento výrok spomínajú КИЧЕРА, Віктор – ФЕНИЧ, Володимир – ШТЕПП, Діана. *Габсбурзька церква. Мукачівська греко-католицька єпархія в австрійській добу (1771 – 1918)*. Ужгород : Видавництво В. Падяка, 2018, s. 97.

11 Príkladom môžu byť J. Ignatkov, V. Kymak, I. Rakovský a ďalší.

12 V nasledujúcich rokoch, až do obdobia tesne pred prvou svetovou vojnou, už nebol zvolený do snemu žiadny rusínsky poslanec. RYCHLÍK, Jan – RYCHLÍKOVÁ, Magdalena. *Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918 – 1946*. Praha : Vyšehrad, 2016, s. 29.

založil hajdudorožský vikariát, pôsobiaci na území stolíc Hajdudorog a Szabolcs.¹³ To nakoniec viedlo k rozdeleniu nielen mukačevskej eparchie, z ktorej sa do správy nového hajdudorožského biskupstva od roku 1912 presunulo 77 farností. Časť svojich farností stratilo aj prešovské biskupstvo. Z neho bolo v rámci nového usporiadania odčlenených ďalších 26 farností. Prvým hajdudorožským vikárom sa stal mukačevský kanonik Joan Danilovics.¹⁴

V roku 1873 uhorské ministerstvo školstva a kultu navrhlo nahradiť používanie cyrilскеj azbuky latinkou. No aj keď sa o to biskup Štefan Pankovič v rámci svojej diecézy pokúsil prostredníctvom „azbučnej reformy“, v tomto prípade neuspel. Tradícia bola príliš silná, pričom významnú úlohu v tomto smere zohrala tiež skutočnosť, že pôsobenie nového eparchu bolo príliš krátke a jeho spory s národne orientovanými kruhmi stále veľmi živé. Predčasná smrť biskupa taktiež výrazne prispela k neúspechu tejto snahy o zmenu písma. On sám sa ako autor výraznejšie neprejavil. Zanechal iba niekoľko nevelkých textov. Svojich veriacich oslovil najmä dvoma pastierskymi listami, písanými po maďarsky. V ruskom jazyku publikoval iba svoju úvodnú reč, ktorú vydal pri príležitosti svojho vymenovania za biskupa. (obr. č. 2)

Svoj jednoznačne prouhorský postoj biskup Štefan Pankovič prejavil aj tým, že klerikom, ktorí študovali v Generálnom grécko-katolíckom seminári vo Viedni z prešovskej a mukačevskej eparchie, prikázal pokračovať v štúdiách v Metropolitnom seminári v Ostrihome, resp. Centrálnom seminári v Budapešti. Dôvodom mala byť skutočnosť, že klerici, ktorí študovali vo Viedni sa vracali do svojich eparchií preniknutí slovanským duchom a náklonnosťou k východnému obradu. To podľa mienky tohto biskupa bolo totožné alebo veľmi blízke s náklonnosťou k pravoslávii a rusofilstvu.

Kritikom sa nepáčili ani kanonické vizitácie, ktoré opäť po dlhšom čase začal uskutočňovať v rámci svojej eparchie. Jeho predchodcovia ich nevykonávali pravidelne, i keď vo všeobecnosti sa uznávala ich potrebnosť a užitočnosť. Práve takto získané informácie umožňovali posúdiť skutočný stav cirkevných škôl, chrámov i pôsobenia jednotlivých kňazov. Vďaka tomu mohol vzniknúť reálny obraz celej eparchie. Podľa dobových svedectiev sa však tieto vizitácie často končili bohatými hosťinami, slúžiacimi skôr na oslavu biskupa Pankoviča ako na skúmanie správ o činnosti v rámci jednotlivých farností.

Za svoju činnosť „v prospech vlasti“ bol zo strany panovníka i uhorských vládnych kruhov ocenený viacerými hodnosťami a vysokými vyznamenaniami. Okrem iného bol skutočným tajným radcom či rytierom rádu sv. Štefana. V druhom prípade išlo o vysoké ocenenie, ktoré získal v roku 1871 ako jediný nešľachtic, spoločne s grófom Antonom Goessom, cisárskym komorníkom a správcom Korutánska, vi-

13 Riešiť otázku používania maďarského jazyka v liturgii v rámci tohto regiónu prisľúbil už mukačevský biskup Vasil Popovič. PIRIGYI, István. *A magyarországi görög katolikusok története II. kötet*. Nyiregyháza : Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, 1990. s. 88-89. Keď v septembri roku 1871 biskup Štefan Pankovič navštívil Hajdúdorog, bol opätovne konfrontovaný s jazykovými požiadavkami miestnych veriacich, ktoré podporovali aj tamajšie úrady.

14 Prvým hajdudorožským biskupom sa stal István Molnár, vysvätený v roku 1913.

ceadmirálom Antonom Pelzom a ďalšími piatimi vysokopostavenými činiteľmi.¹⁵ Po pri oficiálnych poctách však získal aj viaceré vysoké finančné podpory a odmeny. V čase, keď bol v podstate na vrchole svojho vplyvu, nečakane vo veku iba 54 rokov, 29. augusta 1874, zomrel. Jeho predčasná a náhla smrť vyvolala podozrenie o otrave. Údajne sa otrávil rybacou polievkou, ktorú si dal na stanici v Čope. Ani jeho odchodom sa však snahy o postupné pomadařčovanie priestoru Podkarpatskej Rusi neskončili, skôr naopak.

Použitá literatúra:

- BOTLIK, József. *Hármas kereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári úniótól napjainkig (1646 – 1997)*. Budapest : Új Mandátum Könyvkiadó, 1997. 335 s. ISBN 963-8294-28-0.
- VÉGHSEÖ, Tamás. Kiserlet egy magyar görögkatolikus püspökség felállítására 1881-ben. In *EPISCOPUS, ARCHIABBAS, BENEDICTINUS, HISTORICUS ECCLESIAE. Tanulmányok Várszegi Astrik 70. születésnapjára*. Szerkesztette Somorjai Ádám, Zombori István. Budapest : METEM, 2016. s. 315-325. ISBN 978-963-9662-91-9.
- КІЧЕРА, Віктор – ФЕНИЧ, Володимир – ШТЕРР, Діана. *Габсбурзька церква. Мукачівська греко-католицька єпархія в австрійській добу (1771 – 1918)*. Ужгород : Видавництво В. Падяка, 2018. 168 s. ISBN 978-966-387-117-2.
- MAGOCSI, Paul, Robert. *Chrbtom k horám. Dejiny Karpatskej Rusi a karpatských Rusínov*. Prešov : Universum, 2016. 595 s. ISBN 978-80-89046-97-3.
- PIRIGYI, István. *A magyarországi görög katolikusok története II. kötet*. Nyiregyháza : Görög Katolikus Hittudomány Főiskola, 1990. 245 s. ISBN 963-00-1317-7.
- POPP, Ivan. *Malé dejiny Rusínov*. Bratislava : Združenie inteligencie Rusínov Slovenska, 2010. 139 s. ISBN 978-80-970354.
- RYCHLÍK, Jan – RYCHLÍKOVÁ, Magdalena. *Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918 – 1946*. Praha : Vyšehrad, 2016. 238 s. ISBN 978-80-7429-768-7.

15 V roku 1870 bolo toto ocenenie udelené v rámci monarchie iba trom osobnostiam, spomenúť možno napríklad grófa Franza Kolowrat-Krakowského, Veľkého priora suverénneho rádu johanitov či slobodného pána Anselma Rothschilda, riaditeľa Wiener Bankhauser S. M. v. Rothschild. Bližšie Hof- und Staatshandbuch der Österreichisch-Ungarischen Monarchie. Wien, 1874. s. 74. Rok 1871, keď bol ocenený aj Štefan Pankovič bol mimoriadny počtom vybraných osobností.